

A fentről építkező táj

Zsáki István topolyai festőről egyik korai kritikusa jegyezte meg, hogy képein a vajdasági táj átka ül. Ennek a tájnak az átkáról többször is daloltak a délvidéki költők bús, szomorú hangon, már a századelőn. Kosztolányi volt talán az első, akinek szinte fájt a bácskai táj látványa, s aki a maga meztelen mivoltában megragadott sík tájról beszélt, „hol por, sár és közömbösség fojtogatja a lelkeket”. S ő volt egyszersmind az, aki merészen megérintette a táj látványának lélektani összefüggéseit, annak fizikai és metafizikai tulajdonságait pedig feloldotta a pusztá dekorativitás terhe alól.

Zsáki István nyolcvanas–kilencvenes évekbeli festményeire javarészt az elátkozott bácskai táj fátumának tragikuma telepszik rá. Piktúrája egyaránt érzékenyen reagál az anyagi és a szellemi tulajdonságokra, festményein az anyag és a szellem a maga örökös viadalát űzi, a táj legtöbbször a kozmikus semmiből emelkedik fel. Az ősmassza a képek alján sávként húzódó fehérségből türemlik fel, s az alaktalanság lépcsőzetein túljutva nyeri el azt a felismerhető formát, amit esztétikai értelemben is tájnak lehet nevezni. A megállapodottságra és helyhez kötöttségre utaló földrögök és barázdák szivacsos szerkezete a végtelen síkság távlatában alakatlan masszává gyűrődik, a mindenkorai ősanagy ikoni jelképévé keményedik.

1999-ben készült *Semmi sem hullik* című, ironikus felhangú ciklusa a közelmúlt háborús eseményeinek, a bombatámadásoknak a lelki nyomait láttamoztatja a táj metaforikus tulajdonságainak kibontása által. Szokatlan látvány tárul elénk: a táj fentről lefelé, a boltozatról a talaj irányába építkezik. Az anyagszakajtások – ezek a lebegő tájszeletek – fizikai kötöttségeiket levetkezve úsznak az égi magasság végtelenében. Mintha csak felbomlottak volna a mindenkorai kozmikus törvények földi állapotai, mintha a feje tetejére állott volna az univerzum. Ez vajon nem a bombázórepülő pilótafülkéjéből nyíló perspektíva? Vagy csak az ember látószöge mozdult ki Zsáki képein? Bizonyossággal állapítható meg: már semmi sem olyan, mint azelőtt volt. Sem a külvilágban, sem pedig az emberi lélekben. Már egyértelmű: mindkettő egyaránt sebezhető. Az emberi léleknek fájnak a táj sebei, mert a tájat mindig olyannak látja, amilyen a pillanatnyi lelkiállapota.

Zsáki képein a táj esetenként mintegy kifordul önmagából. Kifordítottságának szabálytalanságában és természetellenességében az emberi léleknek azt az állapotát vetíti ki, amit traumatikus

Zsáki István

állapotnak nevezünk. Ezeken a képeken teljes érvénnyel mutatkozik meg a tájélmény lélekformáló hatása, illetve látványának az a képessége, hogy alapvetően meghatározzam, és bizonyos értelemben tükrözteti is hangulatunkat, életérzésünket, emberi habitusunkat. Természetesen itt egy megkonstruált tájjal szembesülünk, ami már inkább a szellemi, mint sem az optikai élmény leképzésének tekinthető. Kissé olyan, mint egy színpadi díszlet.

Az ezredfordulón tehát Zsáki tájfestészetét traumatikus létállapotok határozzák meg, a táj látványa mintegy kifordul önmagából, és az őszanyag fentről, a mindenségből hullik alá. Az anyag és egyszersmind a szellem eredetére rákérdező képeken a művészi látomás által megragadott történések rendre az égbolton, légies magasságokban mutatkoznak meg, miközben fenyegető erők nehezednek a föld nyugalommal áthatott, ugyanakkor kiszolgáltatott felszínére. Egészen más a helyzet később keltezett képein, melyeken már csak foszlányokban, jelzésekként azonosítható mindaz, ami korábbi ikonográfiáját meghatározta. A művész szakadt szélű fehér abroszt terít elénk, amelyből kibontja azokat a féltve őrzött leleteket, melyeket vándorlásai, avagy életútja során összegyűjtött a lét számára fontos emlékeiként. A föld vagy a szerves növényi természet egy-egy barnás-sárgás foltra, illetve fűcsomóra redukálódik, jelezve, hogy természetes foglalatát alkotja a tárgyi daraboknak, úgymint a kagyló-, mák- és dióhéjaknak, kavicsoknak, madártollnak, almának, paprikának. Gyűjtögető őseink szokását juttatják eszünkbe a festményeken látottak, akik a határban, a mezőn járva összeszedték és hazavitték a természetben talált és számukra hasznos apróságokat. Majd kifordították a tarisznyát, megörvendeztetve vele a háziakat.

Zsáki István hasonlót cselekszik, mint gyűjtögető őseink, elénk ömlesztve az anyaföld képi szimbólumait, a szülőföld egy darabkáját. Már nem tájképet fest a klasszikus értelemben, de mégis a tájat járja körül. Egyéni poétikája van, s méltán sorakozik fel azoknak a művészeknek a táborába, akik lényegileg ragadták meg a síkvidék esszenciáját. Emberi és alkotói hitelességgel megfogalmazott látomásai által közelebb kerülünk sorsunk megértéséhez, ahhoz a felismeréshez, hogy származásunk helye eredendően befolyásolja létünk pszichikai és jellembeli kereteit. Zsáki tájértelmezésének ezáltal nemcsak helyi, hanem egyetemes vonatkozásai is vannak.

Panon drágakövek 2, 2015

